

TORAKS'IN FIRTINA KADINLARI

"Bu topraklarda güneşi kadınlar doğurur..."

YAZI: Yaşar SEYMAN
yasarseyman@gmail

Erzurum ana yadigârı bir şehir...
Erzincan'a varamadan uçakla
Erzurum'a indim...

Erzurum türküleri ile büyüdüğüm için havaalanına giderken; dilime o bildiğim türküler düştü. Önce eşliğinde halay çektiğimiz neşeli türküler... Bizim türküler...

"Akça ferikler ince ferikler/ Toplanın kızlar toplanın/ Dizilin kızlar dizilin" türküsü ilk aklıma gelen oldu. "Erzurum'un dağında/ Ağam yar paşam yar/ Güller açar bağında /Ağam yar paşam yar/ Öyle bir yar sevmişim/ Ağam yar paşam yar/ On üç on dört yaşında" gençliğimde ne çok sevecek, bu türküyle hem söyleyip hem de halay çektim. "Erzurum ovasında/ Delloy delloy deloy can/ Gül açar yaylasında/ Kız yanağın al olmuş/ Güzeller arasında/ Delloy delloy deloy can" türküsü ile Erzurum'a geldim.

Bilim insanlarının Erzurum'daki 'Kadın ve Akciğer Sağlığı Sempozyumu' için toplanın kızlar toplanın misali TORAKS'ın kadınları, bu bilgi şöleni için ülkenin her köşesinden Erzurum'a koştuk. Benazir kitabı sunumumla başlayan konferans, konuş-

macı ve dinleyicilerin çoğunluğunu kadınların oluşturduğu bir katılımla sürdü...

Erzurum'a indiğimde alanda beni Prof. Dr. Metin Akgün karşıladı. Heyecanla valizimin gelmediğini söyledim. Arabayla diğer konuşmacılarla buluşacağımız mekâna gitmek için hareket ettik.

Metin Hoca'ya, o günlerde kaybettiğimiz Erzurum'un güçlü sesi Mükkerrem Kemertaş'ın TRT kaydı bir CD'sini armağan olarak götürmüştüm. Hemen açıp, arabada çalmaya başladı. Valizimi bana Tatyana türküsü unutturdu: "Amman amman/ Dün gece yar hanesinde/ Yastığım bir taş idi/ Altım çamur üstüm yağmur/ Yine gönlüm hoş idi"

Akşam yemeğinde Arzu Yorgancıoğlu, Fatma Evyapan, Birsen Ocaklı ve Peri Arbak ile tanıştım. Bir saat sonra valizimin gelişinin sevinciyle de, akşam nasıl geçti anlayamadım. TORAKS'ın Fırtına Kadınları ile gün döndü...

Hem odama yerleşiyor hem de o meşhur aşk türküsünü mırıldanıyorum. Deli cesaretime bakar mısınız?

Sorumlusu TORAKS'ın fırtına kadınları biliyorum.

"(Yavru yavru) / Huma kuşu yükseklerden seslenir/ (oğul) Yar koynunda bir çift suna beslenir beslenir/ Sen ağlama kirpiklerin (kömür gözler) ıslanır/(oğul) Ben ağlım ki belki gönül uslanır uslanır/(ah) Ben ağlım ki gülüm/ Eğlen eğlen eğlen eğlen belki gönül uslanır."

Güzel bir Erzurum sabahına ana kucagında dinlenmiş, omzunda özlem tüketmiş biri olarak hazırlandım. Ana şehrimiz Erzurum'da Benazir'le biz de fırtına olup eselim mi?

Benazir kulağıma fısıldadı: "Sakin, biz konuğuz meltem olup eselim."

"Türk TORAKS Derneği Kuzeydoğu Anadolu Şubesi", "Çevresel ve Mesleki Akciğer Hastalıkları Çalışma Grubu", "Kadın ve Akciğer Hastalıkları Görev Grubu" tarafından ortaklaşa düzenlenen "Kadın ve Akciğer Sağlığı Sempozyumu" 7 Nisan 2018 tarihinde Erzurum'da yapıldı.

Konuşmacıların uğraşı alanlarındaki gelişmeleri anlattıkları yeni söylemleri, katılımcı yüzlerce dinleyiciyi büyüledi.

BİLGİ ŞÖLENİNDE BİRİKTİRDİK

İlk oturumun kolaylaştırıcıları:

Prof. Dr. Metin Akgün ve Peri Arbak'dı.

Oturumun açış konuşmasını Türk TORAKS Derneği Kuzeydoğu Anadolu Şubesi Başkanı Ömer Araz yaptı. İlk konuşmacı olarak; “Benazir’i neden yazdım?” başlıklı, kadın Emeği ile örülü sunumumu yaptım. Dolu salonda merak ve ilgiyle dinleyen katılımcılar, heyecanımı da yok ettiler. Bilim insanları ile bilgi şöleni coşkuyla akmayı sürdürdü...

ARZU YORGANCIOĞLU

Yorgancıoğlu, “Tekstil sektöründe çalışanların, özellikle atölyelerde kumaşlardan çıkan pamuk tozlarına, boyalara maruz kaldıklarını, bunun da astım ve KOAH riskini yükselttiğini” anlattı. Arzu Yorgancıoğlu, sanatın gücünden de yararlanarak, toplumsal cinsiyet ve bu alanda TORAKS Derneği’nin etkinliklerini şiirlerle bezeyerek sundu. Uzun yıllar hobi olarak sürdürdüğü yemek tutkusunu, eşsiz tariflerle hazırladığı “Arzu’nun Mutluluk Reçeteleri” adlı kitaba taşıyan Arzu Hoca, etkinlik sonunda, gelirini Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği’ne bağışladığı kitabını da imzaladı.

Dr. Birsen Ocaklı: 1990 yılında da Ege Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdi. Süreyyapaşa Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim Araştırma Hastanesinde, Göğüs Hastalıkları Uzmanlık eğitimini aldı. Halen aynı hastanenin yoğun bakım ünitesinde görev yapmaktadır.

Dr. Birsen Ocaklı, “Biomass Maruziyeti ve Kadın Akciğer Sağlığı” konusunda bilgi verdi.

Birsen Ocaklı, Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık yarısının, ev içi enerji tüketimi için biyomas yakıt kullandığını söyledi. Tezek, ekin artıkları, odun, çalı çırpı benzeri yakıt türlerine “biyomas” dendiğini hatırlatan Dr. Ocaklı, mutfaktaki katıl

Prof. Dr. Arzu Yorgancıoğlu: 1986 yılında Ege Üniversitesi Tıp

Fakültesini birincilikle bitirdi. 1992 yılında Göğüs Hastalıkları ve Tüberküloz uzmanı, 2001 yılında profesör oldu. Halen Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır. Astım ve KOAH alanında özel olarak çalışmakta, bu alanda uluslararası çalışmalar yürütmektedir.

Toplumsal Cinsiyet ve Türk TORAKS Derneği’ni temsil eden Prof. Dr. Arzu Yorgancıoğlu:

“Akciğeri doğuştan erkeklerden daha küçük olan kadının, hormonal farklılıkların da etkisiyle, akciğer hastalıklarına erkeklerden daha fazla yatkın olduğunu,” ifade etti ve “kadının akciğeri tehdit altında,” dedi. Yorgancıoğlu, tuz ruhu ve çamaşır suyunun tehlikesine de değinerek, ikisinin bir arada kullanılmamasına dikkat çekti.

Prof. Dr. Arzu Yorgancıoğlu, özellikle Anadolu’da kırsal kesimde hâlâ ısınmak ve yemek pişirmek için tezek kullanıldığını ve tezeğin yanması sonucu ortaya çıkan biyomas gazlarının solunum yollarını etkilediğini anlattı. Bu gazlara en çok maruz kalanların da; ocak başında ekmek yapan, yemek pişiren ve gün boyu evde kapalı ortamda bulunan kadın ve çocuklar olduğunu belirtti.

BİRSEN OCAKLI

olarak açıkladığı biyoması, özellikle kadınları ölüme götürdüğünü anlattı. Dr. Birsen Ocaklı, Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası'nın yaptığı çalışmada, solunum sistemi hastalıklarının, kadın ölüm nedenleri arasında, üçüncü sırada yer aldığını vurguladı. Dr. Birsen Ocaklı, biyomasın sadece ülkemizde değil, gelişmekte olan ülkelerde de sorun yarattığını ve çok yaygın kullanılan bir yakıt türü olduğunu belirtti. Ocaklı, dünyada yaklaşık üç milyar kişinin biyomas yakıt kullandığını açıkladı. Birsen Ocaklı, iç ortam hava kirliliğine sebep olan biyomas yakıt kullanımı nedeniyle, başta kadınlar olmak üzere, dünyada dört milyon üstünde insanın hayatını kaybettiğine dikkat çekti. Ocaklı, toplumsal cinsiyet temelli sosyal rolleri nedeniyle, özellikle Doğu'da ve Anadolu'da, kadın ve kadının yanından ayrılmaz olan çocukların ısınma ve yemek amaçlı kullanılan biyomas yakıttan etkilendiğini vurguladı. Birsen Ocaklı, biyomas yakıtla ortaya çıkan karbonmonoksit düzeyinin, yemek pişirirken on kat daha arttığına da vurgu yaptı.

Birsen Hoca'yı dinleyen erkeklerin, yaşamlarındaki kadınların zorluklarına yolculuk ettiklerine tanık oldum. Kimileri bunu dillendirdi.

İkinci oturumun kolaylaştırıcıları: Leyla Sağlam ve Arzu Yorgancıoğlu idi.

Fatma Evyapan: 1984 yılında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ni bitirdi. 1990 yılında Göğüs Hastalıkları uzmanı, 2006 yılında profesör oldu. Türk Toraks Derneği Çevre ve Meslek Hastalıkları Çalışma grubunda çeşitli görevlerde bulundu. Halen Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalında öğretim üyeliği görevini sürdürüyor.

Prof. Dr. Fatma Evyapan, "Halı Dokuma Sektöründe Kadın Akciğer Sağlığı" konusunu ele aldı.

Halı dokumak hasta ediyor.

Erzurum'da düzenlenen 'Kadın ve Akciğer Sağlığı' bilgi şöleninde konuşan Prof. Dr. Fatma Evyapan, halı dokumacılığı yapanların kas-iskelet sistemi ve solunum yolu hastalıkları ile karşı karşıya kaldığını söyledi. Fatma Hoca, bir uğraş sahibi olmak için halı dokumacılığının tercih edildiğini, sekiz yaşından itibaren bu işe başlayanlar olduğunu

hatırlattı. Fatma Evyapan, halı dokuyanların, uzun süreli oturma nedeniyle, kas ve iskelet sisteminde sağlık sorunları yaşadıklarını vurguladı. Halı dokumak için kullanılan yün ipliklerin de birtakım hastalıklara yol açtığını anlatan Evyapan şunları söyledi: "İpliklerden çıkan ve havaya saçılan yün tozlarında, bakteriler gibi çeşitli organik kirleticiler bulunuyor. Bu tozlar ve boyalarda kullanılan kimyasallar, solunum yollarında tahriş, farenjit, iltihaplanma, akut bronşit gibi sorunlara yol açıyor. Kullanılan makas, tarak, bıçak gibi malzemeler ellerde bozulmalara, yaralanmalara, zedelenmelere, iş kazalarına neden oluyor." Halı dokuyan kadınlarımız için dertlerini, sevinçlerini, aşklarını halılara yazan kadınlarımız derken bu sorunlarla karşı karşıya olduklarını bilmiyordum, öğrendim.

Prof. Dr. Peri Arbak: 1985 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı'nda uzmanlık eğitimini tamamladı. Halen Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır.

Prof. Dr. Peri Arbak da "Doğu Anadolu'da Kadın Emeği ve Akciğer Sağlığına Etkileri" konusunu işledi.

Doğu'dan Batı'ya Kadın Emeği

Arbak konuşmasında, Doğu ve Batı farkının, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde kadın emeğine de yansımaları belirtti. Peri Arbak, Batı'da 1908 yılında, gıda, dokuma, tütün sanayisinde işgücünün üçte birinin kadınlardan oluştuğunu, Doğu'da ise ücretsiz tarım işçiliği, halı, ipek ve yün dokumacılığı ile hayvan bakıcılığının kadınların yoğunlaştığı iş alanları olduğunu açıkladı. Prof. Dr. Peri Arbak, Cumhuriyet dönemiyle birlikte devlet işletmeciliğinin, (Sümerbank, Tekel, et ve gıda kombinaları) Batı'da olduğu gibi Doğu'da da kadın emeğini göreceli olarak özgürleştirdiğini ifade etti. Arbak, artık kadın emekçilerin de konser dinlediğini, sinemaya gittiğini, okuma yazma öğrendiğini ve en önemlisi daha önce ücretsiz işçi olarak

FATMA EVYAPAN

sürdürdükleri dönemi, kamu işçisi olarak tamamladıklarını anlattı. Peri Arbak, Doğu'da tarım işçiliğinin kadınların hep başat emek biçimi ola geldiğini, devletçi ekonominin bitirilmesinin, devlet işletmelerinin kapanmasının ve uzun süren göç döneminin, Doğu'da tarımda kadın istihdamını azalttığını açıkladı. Arbak, "Şehre göç eden kadın, ya ev kadını ya işsiz ya da özel sektörde işçi oldu," dedi.

Prof. Dr. Peri Arbak, Erzurum ve çevresindeki kadınların, büyükbaş, küçükbaş hayvan yetiştirdiklerini, şeker pancarı, fasulye ektiklerini, dokuma ve gıda işletmelerinde çalıştıklarını belirtti. Erzurum ve çevresinde süt ürünleri ve peynir üretiminin, kayısı kükürtleme ve farklı tarımsal aktivitelerin yaygın olduğunu söyleyen Arbak, "Kadın emekçiler; hayvanlardan bulaşan enfeksiyöz hastalıklar (bruselloz, kist hidtik), mikrobik olmayan yangısal akciğer hastalıkları, astım, tıkaçıcı akciğer hastalıkları açısından risk altındadırlar," dedi. Burada yer verilenler, Peri Arbak'ın kocaman sunumundan sadece bir tadımlıktır.

Nene Hatun Diyarından Kadınlar Ses verdi

Kadın haklarına duyarlı bilim insanları Prof. Dr. Metin Görgüner ile Prof. Dr. Metin Akgün'e kadınlar günü nedeniyle düzenledikleri bu toplantıda katkılarını bizden esirgemedikleri için bin teşekkür ediyorum. Onların duyarlı yüreklerine sığınarak fırtına kadınları yazdım. Örgütlü olmak ne güzel...

TORAKS Derneği bir örgüt, ülke genelinde üyeleri var. Halk sağlığı ve ülkemiz için çok güzel etkinlikler yapıyorlar. Tüm etkinliklerinde bilinçli olarak sanatın gücünden yararlanıyorlar. O nedenle etkinlikleri kalıcı izler bırakıyor. Örgütlü olmak mutluluktur. O konferansta bir kez daha bilinen sözümü dillendirdim: "Bir kelebek kadar

ömrüm olsa örgütlü yapılarda tüketirim." Bu muhteşem bilgi şölenine beni çağıran Prof. Dr. Metin Akgün'e, bizi dinlemeye koşanlara ve konuşanlara bin teşekkür ediyorum. Etkinlik sonunda Arzu Yorgancıoğlu ile kitaplarımızı imzaladık. Günü ölümsüz kılmak için fotoğrafın güçlü diline sığınıp bir kare ile günümüzü ölümsüzleştirdik. Bu bilgi şölenine gelen herkes çoğalarak evine döndü. Dönüşte kadınların boynunda Erzurum Oltu taşlı kolyeleri ve yakamızdaki armağan broşlarla günü mühürledik.

Bilim ışığını halk sağlığı için, halkından esirgemeyenlere selam olsun!

PERİ ARPAK

BENAZİR'İ NEDEN YAZDIM?

21 Haziran, güneşin gökyüzünde en uzun kaldığı gün... 21 Haziran, bir başka güneşin doğduğu, 54 yıl gökyüzünü aydınlattığı bir gün: Benazir Bhutto'nun doğum günü. İnsanların doğduğu günü önemserim. Doğduktan sonra ölümsüz olmayı başaran insanları saygıyla anırım. Benazir, kadın olarak doğmakla yetinmeyip kendini yeniden yaratan kadın olarak zaten ölümsüzdür. Ölümsüzlerin doğum günleri de ölümsüzdür.

En uzun gün doğan Benazir, en uzun gecelerden birinde, 27 Aralık'ta öldürüldü. Kaderin bir cilvesiydi belki de bu. Karanlık, karanlık ile başladı. İndus nehri Umman denizine, oradan da okyanusa kavuştuğunda, Pakistan semaları koyu karanlık ve pusluysa. Deniz bütün gücüyle geri itiyordu Benazir'i, İndus ise "vakti geldi," diyordu tüm haşmetiyle. "O artık öldü ve ancak senin kucagında yaşayabilir. Onu buralardan götür, okyanus dinginliğinde unutulmaz olacaktır."

İşte bu, yalnızca güçlü bir kadının öyküsü değil, insanlığın öyküsüdür.

Habil ile Kabil'den bu yana süregelen iyilik ile kötülüğün kavgasıdır. Kötülük her zaman olduğu gibi kurnazlığını kullandı ve dünyanın en yürekli, en akıllı kadın-

larından birini daha avlamayı başardı. Kurnazlık her zaman akla karşı üstün gelmişti, yine geldi. Ayırım gözetmeden halkını aydınlığa taşımak için ülkesine dönen Benazir, yine halkı tarafından dünyanın gözü önünde yok edildi. Benazir bilmiyor muydu başına geleceklere? Elbette biliyordu, ama yürekli olmak işte budur: Ucunda ölüm de olsa, geri adım atmamak. Başına gelebilecekler kulağına fısıldandığında, artık geri dönüşü olası olmayan bir yoldaydı o ve geri dönmek kaldırılamayacak kadar büyük bir utanç olacaktı.

Kadınların gerektiğinde ne kadar güçlü ve kararlı olduğunun bir örneğidir Benazir. Bu yüzden de tüm dünyanın hayranlığını kazanmıştır. Bu bile Benazir Bhutto'nun yaşamını yazmam için önemli bir nedendi. Ancak Benazir'in yaşamını yazmamdaki asıl neden, dünyada çok insanla kurabileceğimi düşündüğüm bir empatiyi onunla kurabileceğim düşüncesiydi. Gençliğimden beri babamın da özeniyle Benazir yaşantımda bir örnek oldu.

Bazı yaşamlar vardır, kıskanırsınız, neden sizin yaşamınız o yaşamlara benzemiyor diye hayıflanırsınız. Ucunda ölüm de olsa, kısacık bir yaşam da size sunulsa, razı ol-

mak istersiniz. Zira tarihe anlamlı bir not düşmek, bütün yaşam boyunca "ben ne işe yarıyorum" sorgulamasından daha anlamlı gelir.

Kitabı yazmakla bir anlamda kendimi kısa süreliğine de olsa aynı kuşaktan olduğum Benazir'in yerine koyabildim. Bir süre onun yaşadığı sıkıntıları, sevinçleri, sevgileri ve korkuları yaşamaya çalıştım. Zor bir yaşam olduğunu ancak okudukça, tanıdıkça anlayabildim. Yaşamın zorluğunun sözcüklerle anlatılmasının olası olmadığını öğrendim. Ama elimden geleni yaptım. Benazir'i tüm içtenliğimle yeniden yaşatmaya çalıştım. Yazdıkça daha yüreklendim, yüreklendikçe daha da sevdim.

Bu tür yazılar bir açıklamadan çok, bir duygu akışı verir okuyana. Kitapta anlatmaya çalıştığım Benazir için burada sloganlaşmış söylemlerle işi basite indirgemek istemiyorum. Şu kadarını söylemekle yetineceğim: Benazir Bhutto'yu önce kadın siyasetçi olarak sevdim, sonra kadın olarak sevdim ve kitap bittiğinde artık onu insan olarak sevdiğimi fark ettim.

Az şey midir bu kazanç?